

PRACE NAUKOWE
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
RESEARCH PAPERS
of Wrocław University of Economics

245

Ekonomia

pod redakcją
Jerzego Sokołowskiego
Magdaleny Rękas
Grażyny Węgrzyn

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Tomasz Bernat, Waclaw Jarmolowicz, Elzbieta Kryńska,
Andrzej Miszczuk, Marzanna Poniatowicz, Stanislaw Swadzba,
Grazyna Wolska, Urszula Zagora-Jonszta

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska, Dorota Pitulec

Redakcja techniczna: Barbara Lopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Małgorzata Czupryńska

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-205-5

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Kamil Augustyn, Kazimierz W. Krupa: Ocena stanu kapitału intelektualnego przedsiębiorstw Podkarpacia na podstawie wyników badań empirycznych.....	13
Jan Borowiec: Wahania cykliczne a zmiany realnego efektywnego kursu walutowego w strefie euro.....	23
Katarzyna Czech: Ewolucja realizacji zrównoważonego rozwoju w Polsce	34
Karolina Drela: Utrata pracy w XXI wieku.....	44
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Kontrowersje wokół metod pomiaru stabilności wzrostu gospodarczego.....	55
Malgorzata Gasz: Działania stabilizujące gospodarkę Unii Europejskiej w warunkach kryzysu finansów publicznych.....	65
Łukasz Goczek: Porównanie skuteczności polityki fiskalnej i monetarnej na panelowej próbie wektorowo-autoregresyjnej.....	77
Alina Gorczyńska, Danuta Szwajca: Dekoniunktura gospodarcza a restrukturyzacja naprawcza przedsiębiorstwa.....	88
Beata Guziejewska: Kredyty zagrożone i rezerwy celowe na tle ogólnej sytuacji w sektorze bankowym w latach 2008-2010.....	98
Anna Horodecka: Rola prądów filozoficznych w kształtowaniu metodologii nauk ekonomicznych.....	110
Robert Huterski: Wybrane aspekty quasi-fiskalnej działalności Systemu Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych.....	120
Marcin Idzik: Zastosowanie gradacyjnego modelu w analizie zaufania do banków i innych instytucji finansowych w Polsce.....	129
Michał Jurek: Koncepcje monetarne D.H. Robertsona i ich wykorzystanie do analizy ilościowej i dochodowej teorii pieniądza.....	139
Tomasz Kacprzak: Bezpieczeństwo pracy a bezpieczeństwo zatrudnienia w Polsce w kontekście <i>flexicurity</i>	148
Marcin Kalinowski: Krytyka korporatywizmu z perspektywy nowej ekonomii politycznej.....	160
Dariusz Kielczewski: Koncepcja ekonomii zrównoważonego rozwoju.....	170
Ilona Kijek, Marta Pszczółkowska: Taksonomiczne ujęcie sytuacji makroekonomicznej państw Unii Europejskiej w latach 2001, 2005 I 2009.....	179
Aldona Klimkiewicz: Konsekwencje podwyższenia wieku emerytalnego kobiet dla rynku pracy.....	191

Ryszard Kowalski: Liberalne państwo dobrobytu wobec najsłabszych grup społecznych.....	201
Sylwester Kozak: Rola banków w dystrybucji produktów ubezpieczeniowych w Polsce w latach 2002-2010.....	210
Sylwester Kozak: Zmiany w strukturze kredytów dla sektora niefinansowego w Polsce w latach 2001-2010	222
Jakub Kraciuk: Wpływ światowego kryzysu finansowego z 2008 roku na gospodarkę Niemiec	233
Mirosław Krajewski: Kapitał ludzki w procesie zarządzania wartością przedsiębiorstwa	243
Barbara Kryk: Szanse i zagrożenia zatrudnienia nosicieli wirusa HIV w opinii studentów.....	253
Iwa Kuchciak: Crowdsourcing w kreowaniu wartości przedsiębiorstwa bankowego.....	263
Robert Kurek: Asymetria informacji na rynku ubezpieczeniowym	272
Katarzyna Kuźniar-Żyłka: Media jako uczestnik procesu informacyjnego w warunkach gospodarki opartej na wiedzy.....	283
Joanna Latuszek: Globalizacja a nierówności między państwami.....	293
Renata Lisowska, Dorota Starzyńska: Działalność innowacyjna polskich przedsiębiorstw przemysłowych na przykładzie województwa łódzkiego	303
Józef Łobocki: Sektor finansowy a kapitał społeczny.....	314
Łukasz Menart: Kluczowe obszary działań menedżera klastra.....	324
Aneta Mikula: Poziom ubóstwa i deprywacji materialnej dzieci w krajach Unii Europejskiej	336
Michał Moszyński: Idee ładu gospodarczego w procesie transformacji systemowej byłej NRD – oczekiwania a rzeczywistość.....	347
Arnold Pabian: Zrównoważona produkcja w gospodarce przyszłości. Perspektywy i bariery rozwoju	357
Wiesław Pasewicz, Artur Wilczyński, Michał Świtlyk: Efektywność państwowych wyższych szkół zawodowych w latach 2004-2010	367
Iwona Pawlas: Społeczno-ekonomiczny rozwój krajów Unii Europejskiej w świetle badań taksonomicznych.....	377
Renata Pęciak: Działania Jeana-Baptiste’a Saya na rzecz instytucjonalizacji nauki ekonomii	386
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innowacyjność w dobie postindustrialnej....	396
Adriana Politałaj: Efektywność centrów integracji społecznej w zakresie przeciwdziałania długotrwałemu bezrobociu	407
Magdalena Rękas: Ulgi prorodzinne jako element polityki rodzinnej w wybranych krajach Unii Europejskiej	418
Wioleta Samitowska: Ekonomia społeczna wobec wyzwań rynku pracy	432
Anna Skórska: Zmiany sytuacji na polskim rynku pracy jako konsekwencja kryzysu gospodarczo-finansowego.....	443

Grzegorz Sobiecki: Pieniądz doskonały.....	453
Małgorzata Solarz: Wady i zalety mikropożyczek jako narzędzia inkluzji finansowej sprzyjającego wzrostowi dobrobytu	463
Robert Stanisławski: Potrzeby w zakresie rozwoju innowacyjnego małych i średnich przedsiębiorstw nieinnowacyjnych (w świetle badań własnych)	474
Bogusław Stankiewicz: Makroekonomiczny model turystyki medycznej w Polsce – podstawowe uwarunkowania badań	486
Dariusz Eligiusz Staszczak: Znaczenie globalnego kryzysu finansowo-gospodarczego dla zmian światowego systemu ekonomiczno-politycznego.	497
Feliks Marek Stawarczyk: Kryzys na przykładzie Argentyny a ekonomiczne problemy Grecji	507
Stanisław Swadźba: System gospodarczy Polski i Republiki Czeskiej. Analiza porównawcza.....	517
Maciej Szczepankiewicz: Badanie potencjału innowacyjnego studentów	527
Maciej Szumlański: Wzrost kapitału ludzkiego w Unii Europejskiej	537
Sylwia Talar: Crowdsourcing jako efektywna forma współpracy.....	548
Jacek Tomkiewicz: Strefa euro wobec kryzysu finansowego	558
Magdalena Tusińska: Czy wzrost gospodarek krajów Unii Europejskiej jest inteligentny?	568
Monika Utzig: Zadłużenie gospodarstw domowych w monetarnych instytucjach finansowych.....	579
Monika Walicka: Podatkowe uwarunkowania konkurencyjności małych przedsiębiorstw	590
Grzegorz Wałęga: Społeczno-ekonomiczne determinanty zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce.....	600
Grażyna Węgrzyn: Uwarunkowania ekonomiczne innowacji w sektorze usług.....	611
Anna Wildowicz-Giegiel: Uwarunkowania kreacji kapitału intelektualnego w polskich przedsiębiorstwach	622
Sylwia Wiśniewska: Budowa współpracy nauki z gospodarką wyzwaniem dla polityki innowacyjnej państwa	633
Renata Wojciechowska: Problem metody badawczej w ekonomii	643
Jarosław Wojciechowski: Wpływ zaburzenia preferencji czasowej na wysokość bezrobocia równowagi na przykładzie Polski	652
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Efektywność kosztowa aktywnych programów rynku pracy w województwie śląskim w latach 2005-2010 ...	663
Urszula Zagóra-Jonszta: Sektor bankowy w drugiej Rzeczypospolitej	674
Małgorzata Zielenkiewicz: Stopień regulacji publicznej a poziom życia	685
Mariusz Zieliński: Polityka fiskalna a kryzys gospodarczy w wybranych krajach Unii Europejskiej	695

Summaries

Kamil Augustyn, Kazimierz W. Krupa: Assessment of intellectual capital level in enterprises of Podkarpackie Voivodeship based on empirical research results.....	22
Jan Borowiec: Cyclical fluctuations and changes in real effective exchange rate in the euro zone	33
Katarzyna Czech: Evolution of the implementation of sustainable development in Poland	42
Karolina Drela: Job loss in the 21st century	54
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Controversy over the methods of measurement of economic growth sustainability	64
Malgorzata Gasz: Performance management stabilizing European Union in an economic public finance crisis.....	76
Lukasz Goczek: Comparison of the effectiveness of fiscal and monetary policy in a panel vector autoregressive model.....	87
Alina Gorczyńska, Danuta Sz wajca: Economic downturns and repair restructuring of a company	97
Beata Guziejewska: Non-performing loans and dedicated reserves against the general state of banking sector in Poland in 2008-2010.....	109
Anna Horodecka: The influence of philosophical schools on the methodology of economics.....	119
Robert Huterski: Selected aspects of quasi-fiscal activities of the Federal Reserve System of the United States.....	128
Marcin Idzik: The use of a gradation model in the analysis of trust in banks and other financial institutions in Poland.....	138
Michał Jurek: Monetary concepts of D.H. Robertson and their use for the analysis of the quantity and income theory of money	147
Tomasz Kacprzak: Job security and employment security in Poland within the context of flexicurity.....	159
Marcin Kalinowski: The criticism of corporatism from the new political economy perspective	169
Dariusz Kielczewski: Conception of the economics of sustainable development	178
Ilona Kijek, Marta Pszczółkowska: A taxonomic view of the European Union states macroeconomic situation in 2001, 2005 and 2009	190
Aldona Klimkiewicz: Consequences of the increase of women's retirement age for the labour market.....	200
Ryszard Kowalski: Liberal welfare state and the most vulnerable social groups	209
Sylwester Kozak: The role of banks in the insurance products distribution in Poland between 2002 and 2010	221

Sylwester Kozak: Changes in the structure of loans to the nonfinancial sector in Poland in 2001-2010.....	232
Jakub Kraciuk: The influence of the world financial crisis of 2008 on the economy of Germany	242
Mirosław Krajewski: Human capital in the process of management of the company's value	252
Barbara Kryk: Chances and threats of employment for carriers of HIV in students' opinion.....	262
Iwa Kuchciak: Crowdsourcing in the creation of banking company value	271
Robert Kurek: Information asymmetry on the insurance market.....	282
Katarzyna Kuźniar-Żyłka: Media as a participant of information process in terms of the knowledge-based economy.....	292
Joanna Latuszek: Globalization and inequality between states	302
Renata Lisowska, Dorota Starzyńska: Innovation activity of Polish manufacturing enterprises based on the example of Łódź Voivodeship.....	313
Józef Łobocki: Financial sector and social capital	323
Łukasz Menart: Key areas for cluster manager's activities.....	335
Aneta Mikula: Level of poverty and material deprivation of children in the European Union countries	346
Michał Moszyński: Ideas of economic order in the process of economic transformation of the former GDR – expectations and reality	356
Arnold Pabian: Sustainable production in the economy of future, perspectives and barriers of development	366
Wiesław Pasewicz, Artur Wilczyński, Michał Świtłyk: Efficiency analysis of state higher vocational schools in 2004-2010	376
Iwona Pawlas: Socio-economic development of European Union economies in the light of taxonomic analysis.....	385
Renata Pęciak: Jean-Baptiste Say's actions for institutionalisation of economics.....	395
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innovation in post-industrial era.....	406
Adriana Politaj: Effectiveness of centres of social integration in scope of counteraction of long-term unemployment	417
Magdalena Rękas: Family taxation as an instrument of family policies in selected EU countries	431
Wioleta Samitowska: Social economy towards labour market challenges.....	442
Anna Skórska: The changes on Polish labour market as a result of the economic and financial crisis	452
Grzegorz Sobiecki: The perfect currency	462
Małgorzata Solarz: Advantages and disadvantages of micro-loans as the tool of financial inclusion enhancing wealth growth.....	473
Robert Stanisławski: The needs of SMS sector (no-innovative enterprises) for the innovative development (in the lights of own research)	485

Bogusław Stankiewicz: Macroeconomic model of medical tourism in Poland – basic conditions of research.....	496
Dariusz Eligiusz Staszczak: Importance of the global financial-economic crisis for the world economic-political system changes	506
Feliks Marek Stawarczyk: Crisis on the example of Argentina and the economic problems in Greece	516
Stanisław Swadźba: Economic system of Poland and the Czech Republic. Comparative analysis.....	526
Maciej Szczepankiewicz: Research of student's innovative potential.....	536
Maciej Szumlański: Human capital growth in the European Union.....	547
Sylvia Talar: Crowdsourcing as an effective model of cooperation.....	557
Jacek Tomkiewicz: Euro-zone and the financial crisis	567
Magdalena Tusińska: Is economic growth of the European Union countries smart?.....	578
Monika Utzig: Liabilities of households in monetary financial institutions ...	589
Monika Walicka: Tax impact on competitiveness of small enterprises.....	599
Grzegorz Wałęga: Socio-economic determinants of household debt in Poland	610
Grażyna Węgrzyn: Economic determinants of innovation in the service sector	621
Anna Wildowicz-Giegiel: Conditions of intellectual capital creation in Polish enterprises	632
Sylvia Wiśniewska: Building cooperation between science and business as a challenge for innovation policy of state.....	642
Renata Wojciechowska: Problem of research method in economy.....	651
Jarosław Wojciechowski: Impact of time preferences disturbance on the level of balance unemployment, based on the example of Poland.....	662
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Cost efficiency of active labour market programmes in Silesian Voivodeship in 2005-2010	673
Urszula Zagóra-Jonszta: Banking sector in the Second Republic of Poland	684
Małgorzata Zielenkiewicz: The degree of public regulation and the standard of living.....	694
Mariusz Zieliński: Fiscal policy and economic crisis in selected European Union countries.....	704

Sylwester Kozak

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

ZMIANY W STRUKTURZE KREDYTÓW DLA SEKTORA NIEFINANSOWEGO W POLSCE W LATACH 2001-2010

Streszczenie. Od 2001 do 2010 r. znacznie wzrósł udział kredytów dla sektora niefinansowego w aktywach banków, przy czym największe tempo przyrostu kredytów zanotowano po akcesji Polski do UE w 2004 r. Jednocześnie zmieniła się struktura portfela kredytowego. Po latach przewagi kredytów dla przedsiębiorstw od 2005 r. w portfelu kredytowym większość stanowiły kredyty dla gospodarstw domowych. Zmiana ta wynikała z utrzymywania się na niezmiennym poziomie zaangażowania banków w finansowanie przedsiębiorstw i wzrostu kredytowania gospodarstw domowych. Dla banków podstawowym produktem kredytowym stały się kredyty mieszkaniowe, które w 2010 r. stanowiły 23% ich aktywów. Większość z nich stanowiły kredyty walutowe. Do 12% aktywów obniżyło się zaangażowane w kredyty konsumpcyjne, a do 18% w kredyty dla przedsiębiorstw.

Słowa kluczowe: kredyty, banki, sektor finansowy, Polska.

1. Wstęp

W latach 2001-2010 działalność kredytowa banków w Polsce podlegała znaczącym przemianom. Wielkość kredytowania oraz roczne tempo jego wzrostu zależały w dużej mierze od aktualnej i oczekiwanej sytuacji makroekonomicznej w kraju i UE. W pierwszych latach dekady banki przede wszystkim kredytowały przedsiębiorstwa, a walutą, w jakiej udzielano kredytów, był złoty. W tym czasie gospodarstwa domowe korzystały głównie z kredytu konsumpcyjnego, również nominowanego w złotych. Wejście Polski do UE oraz poprawa koniunktury w gospodarce i na rynku pracy zwiększyły tempo przyrostu kredytów dla całego sektora niefinansowego. Wzrosty cen na rynku nieruchomości zwiększyły podaż kredytów mieszkaniowych, których, ze względu na znaczny dysparytet pomiędzy stopami procentowymi w Polsce i w strefie euro, udzielano głównie w walutach obcych.

Konsekwencją zwiększenia finansowania rynku nieruchomości było odwrócenie się w 2005 r. proporcji w portfelu kredytowym banków. Udział kredytów dla gospodarstw domowych przewyższył udział kredytów udzielonych przedsiębiorstwom. Wzrosło również w tym czasie znaczenie kredytów walutowych. Gospodarstwa

domowe głównie zaciągały kredyty mieszkaniowe, a ich udział w aktywach banków wzrósł z 3% w 2001 r. do 23% w 2010 r. Doświadczenia kryzysu finansowego i wzrost ryzyka walutowego w działalności banków sprawiły, że pod koniec dekady główną walutą nowo udzielanych kredytów stał się ponownie złoty.

Notowany wzrost zadłużenia przez gospodarstwa domowe, szczególnie z tytułu kredytów mieszkaniowych, miał swoje początki już w latach 90. XX wieku. Po między 1996 a 2002 r. udział kredytów dla gospodarstw domowych w aktywach banków wzrósł z 9,3% do 16,1%, a dominowały wśród nich kredyty długoterminowe¹. Najważniejszą kategorią kredytów długoterminowych stawały się w latach 90. kredyty hipoteczne, dla których banki stopniowo obniżały poziom oprocentowania i wydłużały okres kredytowania².

W latach 2001-2010 kredyty dla przedsiębiorstw zmniejszyły swój udział w portfelu kredytowym banków. Część dużych korporacji pozyskiwała fundusze na inwestycje z rynków finansowych. Wielkość zaciąganego kredytu przedsiębiorstwa uzależniały od perspektyw gospodarczych kraju. W finansowaniu swej działalności przedsiębiorstwa w większym stopniu korzystały z kredytów złotych.

2. Cel i metoda badań

Celem artykułu jest zaprezentowanie zmian, jakie zaszły w działalności kredytowej banków w latach 2001-2010 w Polsce. Były one konsekwencją notowanej w tym czasie poprawy sytuacji gospodarczej i silnego wzrostu obrotów na rynku nieruchomości mieszkaniowych. Opracowanie ma również na celu wykazanie, że banki w analizowanym okresie stawały się w większym stopniu zapleczem finansowym gospodarstw domowych niż przedsiębiorstw, o których finansowanie coraz silniej konkurowały rynki finansowe. Do prezentacji tych problemów zastosowano analizę porównawczą raportów Narodowego Banku Polski nt. działalności kredytowej banków komercyjnych i okresowych ankiet prowadzonych wśród przewodniczących komitetów kredytowych banków. Dane liczbowe pozyskano z baz danych publikowanych przez Europejski Bank Centralny³, Główny Urząd Statystyczny⁴, Narodowy Bank Polski⁵ i Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju⁶.

¹ G. Rytelska, E. Huszczonek, *Zmiany w popycie na kredyt gospodarstw domowych*, „Narodowy Bank Polski. Materiały i Studia” 2004, nr 172.

² M. Olszak, *Wybrane aspekty rozwoju rynku kredytów hipotecznych w Niemczech i w Polsce*, „Narodowy Bank Polski. Materiały i Studia” 2004, nr 182.

³ Europejski Bank Centralny – Statistical Data Warehouse, <http://sdw.ecb.europa.eu>.

⁴ Główny Urząd Statystyczny. Roczne rachunki narodowe, http://www.stat.gov.pl/gus/rachunki_narodowe_PLK_HTML.htm.

⁵ Narodowy Bank Polski. Statystyka i sprawozdawczość, http://www.nbp.pl/home.aspx?f=statystyka/pieniezna_i_bankowa.html.

⁶ Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju – OECD. Stat Extracts, <http://stats.oecd.org>.

Artykuł ma następującą strukturę. W kolejnej części zaprezentowano sytuację gospodarczą w Polsce, a następnie zmiany, jakie zaszły w sposobie kredytowania przez banki, odpowiednio, sektora niefinansowego, przedsiębiorstw i gospodarstw domowych. Całość zakończono podsumowaniem.

3. Sytuacja makroekonomiczna w Polsce

W latach 2001-2010 sytuacja makroekonomiczna Polski była wyraźnie uzależniona od stanu gospodarki w UE. Do połowy 2003 r. gospodarka Polski znajdowała się w stanie silnego spowolnienia. Brak wyraźnych perspektyw rozwojowych nie motywował przedsiębiorstw do inwestowania w środki trwałe czy modernizacji dotychczas posiadanego majątku (tab. 1). W 2002 r. nakłady na środki trwałe w relacji do PKB osiągnęły najniższy poziom w dekadzie, wynoszący 18,6%, co osłabiało popyt na kredyt wśród przedsiębiorstw. Z kolei niskie spożycie oraz niski poziom dochodów gospodarstw domowych mierzony wartością PKB na osobę ograniczały ich zdolność do zaciągania kredytów.

Tabela 1. Produkt krajowy brutto i jego składowe w Polsce w latach 2001-2010 (ceny bieżące)

Pozycja	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
PKB (bln zł)	0,78	0,81	0,84	0,93	0,99	1,06	1,18	1,28	1,34	1,41
Przyrost PKB r/r (%)	1,2	1,4	3,9	5,3	3,6	6,2	6,8	5,1	1,7	3,8
PKB na osobę (tys. zł)	20,4	21,2	22,1	24,2	25,8	27,8	30,9	33,5	35,3	37,1
Eksport dóbr i usług (mld zł)	211	232	281	347	365	428	4796	509	530	587
Import dóbr i usług (mld zł)	240	260	304	3684	372	447	513	560	529	602
Nakłady na środki trwałe (mld zł)	161	152	154	167	179	208	254	284	285	279
Spożycie ogółem (bln zł)	0,65	0,69	0,71	0,76	0,80	0,86	0,92	1,02	1,07	1,14

Źródło: GUS. Roczne rachunki narodowe.

Sytuacja makroekonomiczna w istotny sposób poprawiała się od połowy 2003 r. pod wpływem oczekiwań na wejście do UE w maju 2004 r.⁷ Przyspieszony proces dochodzenia polskiej gospodarki do średnich poziomów w UE trwał niemal do II połowy 2008 r. Silny wzrost PKB wynikał m.in. ze zwiększenia: inwestycji w dobra trwałe, nakładów na modernizację środków trwałych, eksportu towarów i usług oraz spożycia ogółem. W tym czasie po raz pierwszy wartość PKB na osobę przekroczyła 30 tys. zł (tab. 1).

⁷ W referendum przeprowadzonym w dniach 7-8 czerwca 2003 r. społeczeństwo wypowiedziało się za przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, co było jednym z prawnych warunków akcesji, a w praktyce przesądzało o wejściu do UE.

Zmienność sytuacji makroekonomicznej w Polsce z pewnym opóźnieniem przenosiła się na rynek pracy. Pomimo zauważalnej poprawy sytuacji gospodarczej, w 2004 r. stopa bezrobocia rejestrowanego nadal utrzymywała się na poziomie bliskim 20% (tab. 2). W sposób zauważalny zmniejszyła się dopiero po 2006 r. W tym roku wzrosła również liczba osób zatrudnionych. Pewne osłabienie koniunktury na rynku pracy pojawiło się po 2008 r. w konsekwencji światowego kryzysu finansowego.

Tabela 2. Rynek pracy i budżety gospodarstw domowych w Polsce w latach 2001-2010

Pozycja	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Stopa bezrobocia – rejestrowana (średnia w roku)	17,0	19,7	19,9	19,5	18,2	16,2	12,7	9,8	11,0	12,1
Zatrudnienie ogółem (liczba etatów w mln, średnia w roku)	7,83	7,54	7,34	7,27	7,39	7,55	7,80	8,09	8,08	8,14
Przeciętne wynagrodzenia miesięczne brutto (tys. zł)	2,05	2,10	2,19	2,27	2,36	2,48	2,67	2,94	3,10	3,23
Dochód do dyspozycji* (mld zł)	590	605	618	650	680	724	767	804	902	949
Aktywa finansowe netto* (mld zł)	313	328	480	535	612	681	753	538	629	697
Wskaźnik ufności konsumenckiej BWUK (pkt)	-35,5	-37,5	-35,8	-31,8	-22,1	-14,1	-7,1	-8,0	-22,3	-16,9

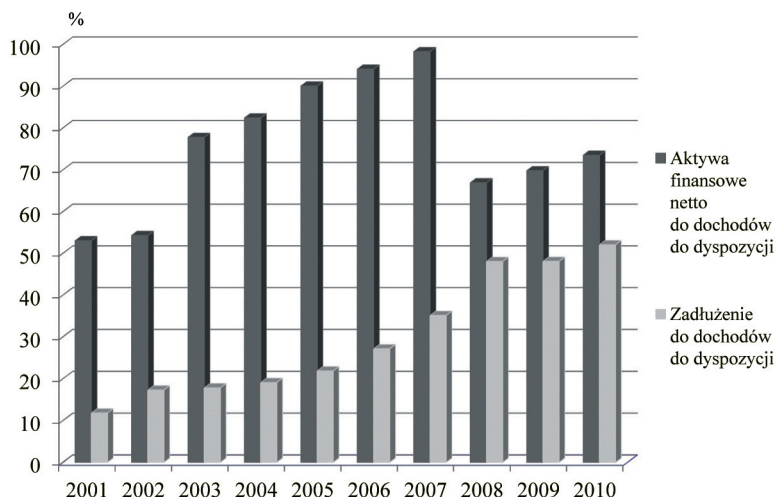
* OECD. Stat Extracts.

Źródło: GUS. Roczne rachunki narodowe.

Poprawiające się w trakcie całej dekady warunki zatrudnienia wpłynęły na wzrost przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce. Największe jego przyrosty zanotowano w latach 2008-2010, gdy pomimo światowego kryzysu finansowego Polska zachowała dodatnie tempo wzrostu PKB. Dla instytucji finansowych był to czynnik podnoszący popyt na produkty finansowe ze strony osób zatrudnionych i ich rodzin.

Wraz z poprawiającą się koniunkturą wzrastało również zaufanie konsumenckie. W 2007 r. bieżący wskaźnik ufności konsumenckiej (BWUK) osiągnął najwyższy poziom, tj. -7% (tab. 2). Większy optymizm gospodarstw domowych zwiększył ich skłonność do oszczędzania i zaciągania kredytów (rys. 1). Roczne tempo przyrostu

całkowitego zadłużenia gospodarstw domowych w latach 2007-2008 znacząco przekraczało 40%⁸.

Rys. 1. Aktywa finansowe netto i zadłużenie gospodarstw domowych w relacji do dochodów do dyspozycji w Polsce w latach 2001-2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z OECD.

4. Zmiany w strukturze kredytów dla sektora niefinansowego

W latach 2001-2010 stan gospodarki w dużej mierze determinował wielkość popytu przedsiębiorstw i gospodarstw domowych na produkty kredytowe. Ze strony podażowej sytuacja gospodarcza miała istotny wpływ na jakość portfela kredytowego banków, a w konsekwencji na poziom restrykcyjności ich polityki kredytowej. Udział kredytów dla sektora niefinansowego w aktywach banków wzrósł z 45% do 60% (tab. 3), a największe przyrosty notowano w okresach większej aktywności gospodarczej w kraju.

Wyniki ankiet prowadzonych wśród banków przez NBP wskazywały, że w latach 2005-2006 przedsiębiorstwa oczekiwały od banków finansowania inwestycji w znacznie większym stopniu niż w okresie przedakcesyjnym. Ponadto przedsiębiorstwa zwiększyły kwotę kredytów zaciąganych na finansowanie większych zapasów i kapitału obrotowego. Natomiast kredytowanie gospodarstw domowych banki prowadziły przy coraz wyższej konkurencji w sektorze. Miało to miejsce w segmencie kredytów zarówno mieszkaniowych, jak i konsumpcyjnych. Dodatkowo presję konkurencyjną zwiększały niebankowe instytucje finansowe⁹.

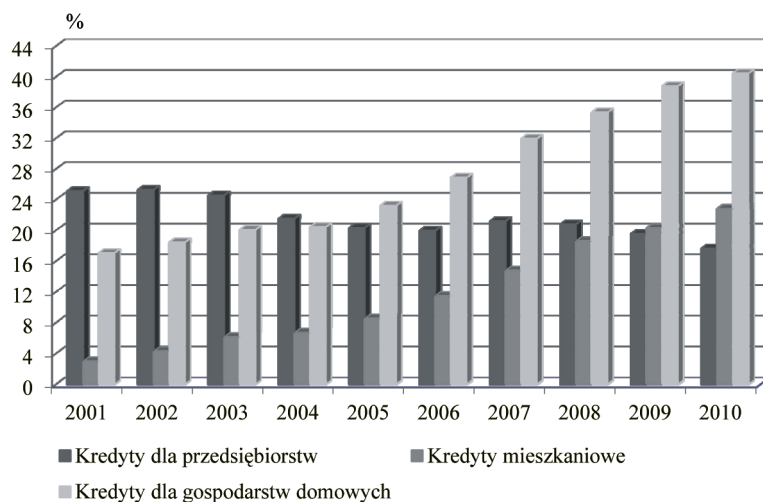
⁸ Dane EBC – Statistical Data Warehouse.

⁹ NBP, *Sytuacja na rynku kredytowym, wyniki ankiety do przewodniczących komitetów kredytowych. II kwartał 2006*, Warszawa, kwiecień, 2006, s. 1.

Tabela 3. Struktura aktywów sektora bankowego w latach 2001-2010 (w mld zł)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Aktywa	470	467	489	539	586	682	793	1039	1060	1158
Należności od sektora niefinansowego	198	205	219	226	256	320	423	585	621	675
Kredyty dla przedsiębiorstw	118	118	120	116	119	136	168	216	207	204
Należności od gospodarstw domowych	80	86	98	110	136	183	253	367	411	468
Należności – kredyty mieszkaniowe	14	20	30	36	50	78	117	193	215	264

Źródło: NBP. Statystyka i sprawozdawczość.

Rys. 2. Udział kredytów dla sektora niefinansowego w aktywach banków w Polsce w latach 2001-2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z NBP. Statystyka i sprawozdawczość.

W trakcie analizowanego okresu zmieniała się struktura kredytów dla sektora niefinansowego. Upowszechnienie się wśród gospodarstw domowych kredytu mieszkaniowego zainicjowało proces, który miał charakter dodatniego sprzężenia zwrotnego między cenami nieruchomości a wartością udzielonych kredytów. Większe kwoty kredytów powodowały wzrost cen nieruchomości, na które trzeba było zaciągać kredyty o jeszcze wyższej wartości¹⁰. W konsekwencji wysokiego tempa

¹⁰ NBP, *Rozwój systemu finansowego w Polsce w 2010 r.*, Warszawa 2012, s. 83-84.

wzrostu finansowania nieruchomości w 2005 r. wartość kredytów udzielonych przez banki gospodarstwom domowym po raz pierwszy przewyższyła wartość kredytów udzielonych przedsiębiorstwom. Na koniec 2010 r. udział kredytów dla gospodarstw domowych w aktywach osiągnął poziom 40% wobec 20% w 2004 r., natomiast udział kredytów dla przedsiębiorstw spadł do 18% z 22% w 2004 r. (rys. 2).

5. Zmiany w strukturze kredytów dla przedsiębiorstw

Stan gospodarki miał wpływ na wielkość, a także cel i długość okresu kredytowania przedsiębiorstw. W okresach osłabienia koniunktury przedsiębiorstwa były bardziej zainteresowane korzystaniem z kredytów obrotowych o krótszym terminie zapadalności, szczególnie z kredytu w rachunku bieżącym. Natomiast w okresach wzrostu gospodarczego więcej zaciągały kredytów inwestycyjnych. Według statystyki monetarnej NBP udział kredytów do 5 lat w kredytach dla przedsiębiorstw ogółem wynosił 68% w 2002 r. i 63% w 2007 r. Z kolei udział kredytów na okres dłuższy niż 5 lat wzrósł w tym okresie z 32% do 37%¹¹.

Wzrost popytu przedsiębiorstw na kredyty długoterminowe wynikał między innymi z potrzeby podniesienia poziomu technologicznego środków produkcji, czy też zakupu nieruchomości komercyjnych. Wśród przedsiębiorstw deweloperskich popyt na kredyty inwestycyjne stymulowała sytuacja na rynku nieruchomości i wielkość popytu gospodarstw domowych na mieszkania. Banki udzielały kredytów inwestycyjnych przedsiębiorstwom w większym stopniu w okresach utrwalonego trendu wzrostowego w gospodarce. W długoterminowym kredytowaniu w pewnym stopniu konkurencją dla sektora bankowego były rynki finansowe, gdyż przedsiębiorstwa emitowały coraz więcej własnych papierów dłużnych. Jednak ten rodzaj finansowania był dostępny przede wszystkim dla dużych i powszechnie rozpoznawanych przedsiębiorstw. Sektor MSP mógł realizować swoje potrzeby finansowe niemal wyłącznie poprzez kredyty bankowe.

W latach 2001-2010, zgodnie z danymi NBP, wartość kredytów obrotowych wykazywała tendencję spadkową, a ich udział w kredytach dla przedsiębiorstw ogółem w całym okresie zmniejszył się z 68% do 57%. Kredyty te były szczególnie ważne dla przedsiębiorstw w momentach odwrócenia się cyklu gospodarczego. Przedsiębiorstwa finansowały za ich pomocą rosnące zapasy, wynikające częściowo ze spadku popytu gospodarstw domowych na dobra konsumpcyjne i potrzeby utrzymania przez przedsiębiorstwa bieżącej płynności finansowej. Silniejszy popyt przedsiębiorstw na kredyty obrotowe i inwestycyjne pojawił się po wstąpieniu Polski do UE wraz z poprawą i ustabilizowaniem się wzrostowej sytuacji gospodarczej.

¹¹ Dane NBP. Statystyka i sprawozdawczość.

6. Zmiany w strukturze kredytów dla gospodarstw domowych

Wzrost cen na rynku nieruchomości oraz finansowanie prowadzonych na nim transakcji za pomocą kredytu spowodowało, że większość banków koncentrowała się na obsłudze klientów indywidualnych. Finansowaniem przedsiębiorstw zajmowały się głównie banki o charakterze korporacyjnym i duże banki uniwersalne.

Oferta kredytów dla gospodarstw domowych była bardziej rozbudowana niż w przypadku przedsiębiorstw. Podstawową kategorię stanowiły tu kredyty mieszkaniowe, a ich udział w aktywach banków zwiększył się z 3% w 2001 r. do 23% w 2010 r. (rys. 2). Największe roczne przyrosty tych kredytów zanotowano w latach 2005-2008¹². Był to okres obowiązywania niskich stóp procentowych w strefie euro i w Szwajcarii. Znaczny dysparytet stóp procentowych w Polsce i w strefie euro (ponad 5 p.p. w 2005 r.) oraz dostępność funduszy w walutach obcych wzmacniały popyt gospodarstw domowych na kredyty walutowe, głównie we franku szwajcarskim. W latach 2005-2008 udział kredytów nominowanych we franku szwajcarskim w walutowych kredytach mieszkaniowych przekraczał 95%¹³. Dominacja kredytów walutowych w całkowitej wartości kredytów mieszkaniowych trwała do IV kwartału 2008 r. (69,5% na koniec 2008 r.), tj. do momentu nasilenia się kryzysu finansowego. Brak możliwości refinansowania działalności kredytowej w walutach obcych, jaki pojawił się w tym czasie, oraz problemy banków z zabezpieczeniem się przed ryzykiem walutowym wynikającym z kredytów nominowanych we franku szwajcarskim sprawiły, że banki okresowo zaprzestały udzielania kredytów walutowych¹⁴.

Popyt na walutowe kredyty mieszkaniowe ponownie wzrósł w 2010 r. W tym wypadku walutą kredytowania stał się złoty. Wynikało to z większej dostępności niskooprocentowanych funduszy pozyskiwanych od banków-matek, w większości działających w krajach strefy euro. Wzrostowi kredytowania sprzyjał w tym czasie powrót optymistycznego nastroju do gospodarki i na rynek pracy.

W 2009 r. wzrósł udział złotych kredytów w nowo udzielanych kredytach mieszkaniowych do 80%, w porównaniu z około 30% w połowie 2008 r.¹⁵ Wynikało to m.in. z ograniczonej dostępności kredytowania w walutach obcych oraz funkcjonowania programu rządowego „Rodzina na swoim”, wspierającego zakup mieszkań na rynku pierwotnym i wtórnym. Dofinansowanie do płatności odsetkowych, jakie przysługiwało uczestniczącym w programie kredytobiorcom, zwiększyło popyt na tego rodzaju kredyty.

Kryzys finansowy i niepewność co do perspektyw rozwoju gospodarki i warunków na rynku pracy przez pewien czas ograniczyły popyt na kredyt mieszkaniowy.

¹² Dane ze strony internetowej NBP. Statystyka i sprawozdawczość, http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniezna_i_bankowa.html.

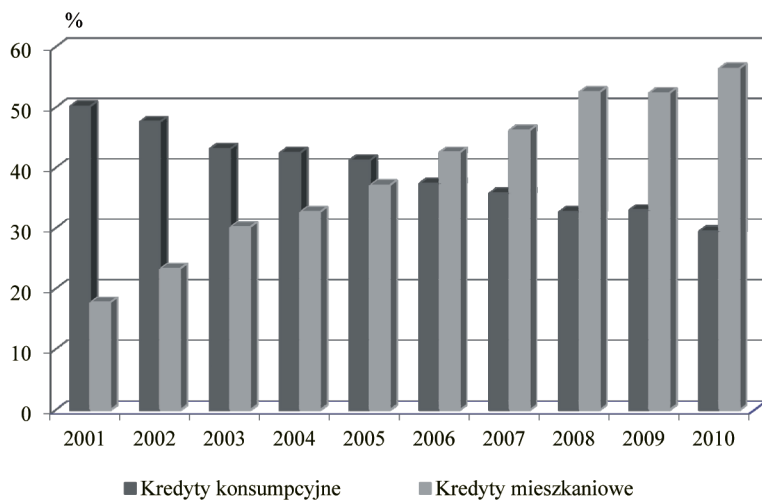
¹³ NBP, *Rozwój systemu finansowego w 2005 r.*, Warszawa 2006, s. 85.

¹⁴ NBP, *Rozwój systemu finansowego w 2008 r.*, Warszawa 2010, s. 85.

¹⁵ NBP, *Rozwój systemu finansowego w 2009 r.*, Warszawa 2011, s. 91.

wy oraz jego podaż przez banki. Jednak poprawa sytuacji gospodarczej w połowie 2009 r. zapoczątkowała proces stopniowego podnoszenia się konkurencji na rynku kredytów mieszkaniowych, choć tym razem głównie nominowanych w złotych. Zwiększyło to udział tych kredytów w sumie kredytów dla gospodarstw domowych. Obszarem konkurencji były niższe marże i prowizje za udzielenie kredytów lub nawet rezygnacja z nich. Często banki rezygnowały całkowicie z pobierania prowizji bądź stosowały okresowo, np. przez rok, zerową marżę odsetkową. Czasami zezwalały na okresowe niespłacanie kapitału kredytu, np. przez 3-5 lat. Niektóre banki oferowały kredytobiorcom możliwość zamiany prowizji na korzystne ubezpieczenia, m.in. od utraty możliwości zarobkowania, od nieszczęśliwych wypadków lub ubezpieczenia na życie.

Drugim pod względem wartości rodzajem kredytów oferowanych gospodarstwom domowym były kredyty konsumpcyjne (rys. 3). Do tej grupy zalicza się m.in.: pożyczki gotówkowe, kredyty w rachunku bieżącym, kredyty ratalne i kredyty zaciągane w kartach kredytowych, tzw. kredyty kartowe. Ich całkowita wartość była również uzależniona od sytuacji panującej w gospodarce i na rynku pracy. Ze strony podaźowej na wartość udzielanych kredytów konsumpcyjnych duży wpływ miał poziom restrykcyjności polityki kredytowej przyjmowanej przez banki.

Rys. 3. Udział kredytów mieszkaniowych i konsumpcyjnych w kredytach dla gospodarstw domowych w Polsce w latach 2001-2010

Źródło: opracowanie własna na podstawie danych z NBP. Statystyka i sprawozdawczość.

Niektóre z nich w celu zwiększenia akcji kredytowej udzielały pożyczek gotówkowych i sprzedawały karty kredytowe niezależnie od poziomu wiarygodności kredytowej klientów i prawdopodobieństwa spłacenia przez nich zobowiązań. Strategię tę w wielu wypadkach wymuszali akcjonariusze banków oczekujący osiągnięcia

wyższych zysków z przychodów odsetkowych od kredytów. Często praktyką banków było obniżanie standardów w udzielaniu kredytów, m.in. przez akceptowanie niestabilnych źródeł dochodów, brak prawnego zabezpieczenia kredytów, udzielanie kredytów w systemie „na dowód”, tj. tylko po okazaniu dowodu tożsamości kredytobiorcy. Było to w pewnym stopniu konsekwencją pogłębiającej się konkurencji pomiędzy bankami o kredytobiorców¹⁶.

W rezultacie proces udzielania przez banki kredytów konsumpcyjnych miał charakter cykliczny. Po okresie łagodzenia polityki kredytowej i udzielenia dużej kwoty kredytów następowała zazwyczaj faza pogorszenia jakości portfela kredytowego. W konsekwencji banki były zmuszone do księgowania w ciężar kosztów odpisów z tytułu kredytów konsumpcyjnych ze stwierdzoną utratą wartości. Aby zapobiec tworzeniu się dalszych strat, banki najczęściej zacieśniały politykę kredytową i ograniczały kwotę udzielanych kredytów¹⁷.

Podobna sytuacja miała miejsce w przypadku kredytów kartowych, których kwota bardzo silnie wzrosła w trakcie promocyjnej sprzedaży kart kredytowych w latach 2007-2008. Wysoki procent nieobsługiwanych kredytów kartowych zmusił banki do zablokowania w 2009 r. dużej liczby wydanych wcześniej kart kredytowych, a w wielu wypadkach obniżenia limitu zadłużenia na funkcjonujących już rachunkach kart kredytowych. Według danych NBP zacieśnienie polityki kredytowej doprowadziło do spadku liczby kart kredytowych z 11,2 mln szt. w 2009 r. do 9,2 mln szt. w 2010 r.

7. Podsumowanie

W latach 2001-2010 znacznie wzrósł udział kredytów dla sektora niefinansowego w aktywach, a szczególnie dla gospodarstw domowych. Na zbliżonym poziomie utrzymywał się udział kredytów udzielanych przedsiębiorstwom. Zmiany te zostały zapoczątkowane w latach 90., gdy banki stopniowo wydłużały okres kredytowania i obniżały poziom oprocentowania kredytów dla gospodarstw domowych oraz angażowały się w kredytowanie hipoteczne.

Roczne tempo wzrostu kredytów zwiększyło się po akcesji Polski do UE w 2004 r. Wśród kredytów dla gospodarstw domowych największe znaczenie miały kredyty mieszkaniowe, dochodzące do 23% aktywów w 2010 r. Większość z nich była nominowana w walutach obcych. Udział kredytów konsumpcyjnych zmniejszył się do 12% sumy bilansowej.

W 2010 r. udział kredytów dla przedsiębiorstw w aktywach spadł do 18%, a od 2005 r. był on niższy od udziału kredytów dla gospodarstw domowych. Przedsiębiorstwa na zbliżonym poziomie zaciągały kredyty obrotowe i inwestycyjne, a udział kredytów złotych doszedł do poziomu 76% w 2010 r.

¹⁶ NBP, *Sytuacja na rynku kredytowym wyniki ankiety do przewodniczących komitetów kredytowych, IV kwartał 2007*, październik 2007, s. 1.

¹⁷ NBP, *Rozwój systemu finansowego w Polsce w 2009 r.*, Warszawa 2011, s. 92.

Wzrost zaangażowania banków w finansowanie transakcji na rynku nieruchomości sprawia, że banki stają się w większym stopniu zapleczem finansowym gospodarstw domowych. Fundusze na finansowanie działalności przedsiębiorstw w coraz większej części pozyskiwane są za pośrednictwem rynków finansowych, co świadczy o postępującym rozwoju systemu finansowego w Polsce.

Literatura

- Olszak M., *Wybrane aspekty rozwoju rynku kredytów hipotecznych w Niemczech i w Polsce*, „Narodowy Bank Polski. Materiały i Studia” 2004, nr 182.
- Rozwój systemu finansowego w Polsce*, Narodowy Bank Polski, Warszawa, publikacje za lata 2005, 2008, 2009 i 2010.
- Rytelewska G., Huszczonek E., *Zmiany w popycie na kredyt gospodarstw domowych*, „Narodowy Bank Polski. Materiały i Studia” 2004, nr 172.
- Sytuacja na rynku kredytowym wyniki ankiety do przewodniczących komitetów kredytowych*, Narodowy Bank Polski, Warszawa, publikacje za II kwartał 2006 i IV kwartał 2007.

Źródła internetowe

- www.ecb.eu – Europejski Bank Centralny.
- www.nbp.pl – Narodowy Bank Polski.
- www.oecd.org – OECD.
- www.stat.gov.pl – Główny Urząd Statystyczny.

CHANGES IN THE STRUCTURE OF LOANS TO THE NONFINANCIAL SECTOR IN POLAND IN 2001-2010

Summary: In the first decade of 2000 the share of loans to non-banks in banks' assets significantly increased, although the highest growth rate of loans was recorded after the Polish accession to the EU in 2004. During this period the structure of the loan portfolio changed. After the years of dominance of loans to businesses, since 2005 the largest share of the banks' non-financial loans has been composed of loans to households. This change resulted from the unchanged level of banks' involvement in financing enterprises and the growth of lending to households. For banks, housing loans became the main lending product, which in 2010 accounted for 23% of assets. Most of them were denominated in foreign currency. The banks reduced the share of consumer loans up to 12% of the assets and the share of loans to businesses to 18%. Banks in similar proportions were financing current and investment activities of enterprises.

Keywords: loans, banks, financial sector, Poland.